

2000 VE 2001 YILLARI BÜTÇELERİNDE VERGİ GELİRLERİNİN YERİ VE KARŞILAŞTIRILMASI

Naim GÜLOĞLU*

GİRİŞ

Vergiye "devletin egemenlik gücüne dayanarak kamu giderlerini karşılayabilmek için kişilerden karşılıksız aldığı ekonomik değerlerdir." diye tanımlayabiliriz. Verginin devlet tarafından karşılıksız olarak kişilerden sağlanan bir ekonomik değer olması, vergiyi kamu finansmanının en sağlam kaynağı haline getirmektedir. İşte yazımızda 2000 yılı bütçesinde tahmin edilen ve gerçekleşen (2000 yılının ilk 8 aylık dönemi) vergi gelirleri tutarları ile 2001 yılı bütçesinde tahmin edilen vergi gelirlerini istatistiksel dökümleriyle ortaya koyarak bu dökümlerle ilgili tespitlerimizi aktaracağız.

I- 2000 YILI BÜTÇESİNDE RAKAMLARLA VERGİ GELİRLERİ

Öncelikle 2000 yılı bütçesinde, bütçe gelirleri içerisinde vergi gelirlerinin yerine gözetmekle başlayalım. (Vergi gelirlerinde öngörülen 24 Katrilyonluk tutarın üstüne ek vergilerle elde edilecek 2 katrilyon 550 trilyonluk artış da eklenmiştir.)

Bütçe Gelirleri	(Katrilyon TL)	Bütçe Gelirleri İçinde Yüzdesi (%)
Vergi Gelirleri	26.5	75.94
Özelleştirme Gelirleri	2.8	8.02
Diğer Gelirler	5.6	16.04
TOPLAM	34.9	100

Tablodan farkedileceği gibi 2000 yılı bütçesinde en önemli gelir kaynağı vergi gelirleridir. Buna göre 2000 yılı bütçesinde toplanması hedeflenen her 100 liralık gelirin 76 lirası vergi gelirlerinden oluşmaktadır.

Yine 2000 yılı bütçesinde özelleştirme geliri ile diğer gelirler bütçe gelirleri içerisinde toplam %24'lük bir pay almaktadır. Burada dikkat çekici bir husus da özelleştirmeden elde edilecek gelirden geçen yıllara göre belirgin bir artışın olduğudur.

2000 yılında Maliye Bakanlığı'nın çeşitli vergilerden elde etmeyi beklediği geliri ve her bir vergiden elde edilmesi beklenen gelirin tahmin edilen toplam vergi geliri içindeki oranına bakalım;

(*) Vergi Denetmen Yardımcısı

Verginin Türü	Tutar (Milyar TL)	Toplam Vergi Geliri İçindeki Yüzdesi (%)
Gelir Vergisi	6.413.000	24.15
Kurumlar Vergisi	2.392.000	9.00
Motorlu Taşıtlar Vergisi	192.000	0.72
Veraset ve İntikal Vergisi	14.000	0.05
KDV	4.775.000	17.98
Ek Vergi	500.000	1.88
Taşıt Alım Vergisi	378.000	1.42
Akaryakıt Tüketim Vergisi	3.295.000	12.41
Banka Sigorta Vergisi	735.000	2.77
Damga Vergisi	672.000	2.53
Harçlar	415.000	1.56
Gümrük Vergisi	374.500	1.41
Akaryakıt Gümrük Vergisi	1.300	0.004
Tek Maktu Vergi	200	0.001
İthalden Alınan KDV	3.832.000	14.43
Diğer Dış Ticaret Vergileri	10.000	0.03
Kaldırılan Vergiler	1.000	0.003
Faiz Vergisi	1.627.000	6.13
Ek Gelir Vergisi	95.000	0.36
Ek Kurumlar Vergisi	177.000	0.66
Ek Motorlu Taşıt Vergisi	66.000	0.25
Ek Emlak Vergisi	62.000	0.23
Özel İletişim Vergisi	340.000	1.28
Özel İşlem Vergisi	183.000	0.69
Toplam Vergi Gelirleri	26.550.000	100.00

Tablodan 2000 yılında Maliye Bakanlığınca öngörülen 24 katrilyon liralık vergi toplamı hedefinin yıl sonu itibarıyla bu rakamı aşarak 26 katrilyon 550 trilyon liraya ulaşacağı görülmüyor. Bu durumun nedenini ise faiz vergisi, ek kurumlar vergisi, ek motorlu taşıtlar vergisi, ek emlak vergisi, özel iletişim vergisi, özel işlem vergisi gibi ek vergiler salınmasından kaynaklanmaktadır.

2000 yılı bütçesinde öngörülen gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisi (ithalde alınan KDV dahil) tutarlarının toplam vergi gelirleri içindeki oranı %65.5'i bulmaktadır. Bu oran 1998 yılında %75.3, 1999 yılında ise %73 olarak gerçekleşmiştir. Bu verilerden Türkiye'de vergi gelirleri içerisinde gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisinden elde edilen gelirlerin ağırlıklı bir paya sahip olduğunu çıkarabiliriz. Bu yönüyle bakıldığında Türkiye'de gelir ve harcamalar üzerinden alınan vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı fazla iken, servetten alınan vergilerin toplam vergi gelirlerinden aldığı pay düşük kalmaktadır.

Günümüzde farklı vergi yükü tanımları yapılmaktadır. Gayri safi milli hasılaya, sektörlerle göre yapılan vergi yükü tanımları bunlardan bazılarıdır. Biz burada vergi gelirlerinin gayri safi milli hasılaya oranlanmasından yola çıkarak yapılan vergi yükü tanımını benimsedik. Buna göre 2000 yılı bütçesinde vergi

gelirlerini gayri safi milli hasılaya oranlayarak bulduğumuz vergi yükü %21,3'dir. (2000 yılı bütçesinde öngörülen gayri safi milli hasıla 124 katrilyon, öngörülen vergi gelirleri ise 26.5 katrilyondur.)

Bazı ülkelerde vergi yükü oranları aşağıda gösterilmiştir. (Bu oranların hesaplanmasında parafiskal gelirler vergi gelirleri içerisinde yer almamıştır.

Ülkeler	Vergi Yüğü
Kanada	31.9
ABD	22.5
Avustralya	29.8
Japonya	18.2
Avusturya	29.1
Belçika	31.4
Finlandiya	34.8
Hollanda	24.7
İngiltere	29.3
Yunanistan	23.1

Türkiye'deki vergi yükü oranlarıyla, tabloda gördüğümüz diğer ülkelerin vergi yükü oranlarının karşılaştırılması mümkündür. Ama bu karşılaştırmanın yapılabilmesi için bazı hususların gözönünde bulundurulması gerekir.

Bireylerin sosyal güvenlik kurumlarına yaptığı ödemeler (parafiskal gelirler) genellikle birçok ülkede vergi yükü hesaplamaları içerisinde gösterilirken, Türkiye'de ise

parafiskal gelirler vergi gelirleri içerisinde yer almamaktadır. Dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi budur. Bir diğer husus ise Türkiye'de vergi tanımı içinde gözükmeyen fonlar ve diğer ödemelerin bulunmasıdır. Bunlar vergi yükü içinde gözükmemektedir.

Gelişmiş ülkeler ve Avrupa ülkelerinde kişi başına düşen milli gelirin yüksek rakamlarda seyretmesi bu ülkelerin vergi yükü oranını etkileyen önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre kişi başına düşen milli geliri 3.000 dolar civarında olan Türkiye'nin vergi yüküyle, kişi başına düşen milli geliri yaklaşık 30.000 dolar olan İngiltere'deki vergi yükünün diğer faktörler gözönünde bulundurulmadan birebir karşılaştırılması bize sağlıklı sonuçlar vermeyecektir. Bu nedenle

göre 2000 yılının 8 aylık döneminde tahakkuk eden verginin %84.9'u tahsil edilmiştir. Bu oran geçen yıl (1999) aynı dönem için %76.6'dır. Buna göre vergi tahsilatında 2000 yılında bir artış görülmektedir. Yine bu bültende sekiz aylık dönem için tahakkuk/tahsilat oranı; gelir vergisinde %77.8, kurumlar vergisinde %80.6, katma değer vergisinde (ithalde alınan KDV dahil) %86'dır. Bu tabloya genel olarak baktığımızda vergi idaresinin vergi tahsil etmekte başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu tespit tahakkuk eden verginin tahsili için geçerlidir. Zira ülkemizde ki kayıt dışı ekonominin varlığından dolayı tahakkuk etmeyen vergi gelirleri için böyle bir durum söz konusu değildir.

II. 2001 YILI BÜTÇESİNDE RAKAMLARLA VERGİ GELİRLERİ

Bütçe Gelirleri	(Katrilyon TL)	Gelire Oranı (%)
Vergi Gelirleri	31.8	73.8
Özelleştirme Gelirleri	3.6	8.4
Diğer Gelirler	7.7	17.8
TOPLAM	43.1	100

diğer faktörler dikkate alınmadan yapılacak vergi yükü karşılaştırmaları sonucunda yapılacak tespitler fazla bir anlam taşımayacaktır.

2000 yılı bütçesinde 8 aylık dönemde tahakkuk eden vergi gelirlerinin 8 aylık dönemde ne kadarı tahsil edilebilmiştir? Bu sorunun cevabını Maliye Bakanlığı kamu hesapları bülteninde buluyoruz. Maliye Bakanlığı kamu hesapları bültenine

2001 yılı bütçe gelirleri hedefleri aşağıda gösterilmiştir;

Görüldüğü gibi 2001 yılı bütçesinde de en önemli gelir kaynağı vergi gelirleridir. 2001 yılında toplanması hedeflenen her 100 liralık gelirin 74 lirasını vergi gelirleri oluşturmaktadır. 2001 yılı bütçesinde vergi gelirlerinin bütçe gelirlerinden aldığı payla, 2000 yılı bütçesinde vergi gelirlerinin bütçe gelirlerinden

aldığı pay yaklaşık olarak eşittir. Ancak 2001 yılı bütçesinde bütçe gelirlerinde 2000 yılı bütçesi gelirlerine nazaran %33'lük bir artış, yine 2001 yılı bütçesinde vergi gelirlerinde 2000 yılı bütçesi vergi gelirlerine göre %32.5'lik bir artış görülmektedir. 2001 bütçesinde diğer gelirler ile özelleştirme gelirlerinin de bütçe gelirleri içinde %26.2'lik bir yere sahip olduğunu görüyoruz. Bu durum 2000 yılı bütçesiyle paralellik göstermektedir.

2000 yılında Maliye Bakanlığı'nın çeşitli vergilerden elde etmeyi beklediği gelir ve her bir vergiden elde edilmesi beklenen gelirin toplam vergi geliri içindeki oranını incelemiştik. 2001 yılında Maliye Bakanlığı'nın çeşitli vergilerden elde etmeyi beklediği geliri ve her bir vergi türünden elde edilmesi beklenen gelirin toplam vergi gelirleri içindeki oranını ise şimdi inceleyelim :

2001 yılı bütçesinde öngörülen

Verginin Türü	Tutar (Milyar TL)	Toplam Vergi Geliri İçindeki Yüzdesi (%)
Gelir Vergisi	8.434.000	26.54
Kurumlar Vergisi	2.936.000	9.24
Motorlu Taşıtlar Vergisi	305.000	0.96
Veraset ve İntikal Vergisi	17.000	0.05
KDV	6.418.000	20.20
Ek Vergi	691.000	2.17
Taşıt Alım Vergisi	610.000	1.92
Akaryakıt Tüketim Vergisi	4.107.000	12.92
Banka Sigorta Vergisi	867.000	2.73
Damga Vergisi	1.164.000	3.66
Harçlar	789.000	2.48
Gümrük Vergisi	494.000	1.55
Akaryakıt Gümrük Vergisi	1.700	0.005
Tek Maktu Vergi	300	0.001
İthalat Alınan KDV	4.515.000	14.21
Diğer Dış Ticaret Vergileri	12.000	0.04

Kaldırılan Vergiler	1.000	0.003
Faiz Vergisi	415.000	1.31
Toplam Vergi Gelirleri	31.777.000	100.00

gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisi (ithalde alınan KDV dahil) tutarlarının toplam vergi gelirleri içindeki oranı %70.2 olduğunu görmekteyiz. Bu oran 2000 yılı bütçesindeki orandan daha yüksek bir orandır. Ayrıca 2001 yılı bütçesinde geçen yılın bütçesine göre gelir vergisi tahakkukunda %31.5'lik bir artış olurken, kurumlar vergisi tahakkukunda bu artış %22.7'yi, katma değer vergisinde ise %26.1'i bulmuştur.

2001 yılı bütçesinde de gelir ve harcamalar üzerinden alınan vergilerin tutarı toplam vergi gelirlerinin büyük kısmını oluştururken, servet üzerinden alınan vergilerin toplam vergi gelirinin içindeki yerinin önemsenerek düzeyde olmadığını görüyoruz.

2000 yılı bütçesinde gayri safi milli hasıla tutarının vergi gelirin'e bölünmesiyle bulunan vergi yükü oranı %21.3 iken bu oran 2001 yılı bütçesinde %20.7'dir. (2001 yılı bütçesinde öngörülen gayri safi milli hasıla tutarı 153.405 katrilyon, öngörülen vergi gelirleri ise 31.8 katrilyon TL'dir)

2001 yılı bütçesi daha uy-

gulamaya konulmadığı için vergi idaresinin, vergi geliri tahakkuk/tahsilat oranını belirlememiz mümkün değildir. Ancak 2000 yılı bütçesi uygulamasında ortaya çıkan %84.9 tahakkuk/tahsilat oranına bakarak, 2001 yılı için de bu oranın %80'nin altına düşmeyeceğini söyleyebiliriz.

III.SONUÇ

Yazımızda 2000 ve 2001 yılları bütçelerinde öngörülen bütçe gelirleri içerisinde vergi gelirlerinin yerini incelemeye çalıştık. Bu iki yılın bütçesinde vergi gelirlerini incelerken tablolardan da yararlanarak bazı tespitlerde bulunduk. Bu tespitlere yazımızın diğer bölümlerinde değindiğimiz için bir daha tekrarlamayı düşünmüyoruz. Önemli bulduğumuz vergi idaresinin etkinliği konusuna ise biraz daha değinmenin faydalı olacağına inanıyoruz.

Vergi idaresinin etkinliğini göstermede vergi idaresinin tahakkuk ettirdiği vergileri tahsil etme oranı olan tahakkuk/tahsilat oranı çok önemli bir veridir. Ancak vergi idaresinin etkinliği sadece vergi tahsil etmekle sınırlı değildir. Bir birim vergi toplanması için vergi idaresi tarafından yapılacak maliyet olan; ver-

gileme maliyetinin de etkinlik kriterinin değerlendirilmesinde gözönünde bulundurulması gerekir. Bu nedenle Maliye Bakanlığınca 1999 yılı vergileme maliyetinin belirlenmesi için bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmanın sonucunda Maliye Bakanlığı'nın 1999 yılında 100 lira vergi toplamak için yaptığı harcamanın 1.89 lira olduğu saptanmıştır. Çıkan sonucun değerlendirilmesi ayrı bir yazının konusuna girdiğinden son olarak şunu söyleyebiliriz; düşük ver-

gileme maliyetiyle yapılacak vergi tahsilatı, vergi idaresinin etkinliğinin artırılmasında önemli rol oynayacaktır.

Yararlanılan Kaynaklar

1- 1999 yılı Ekonomik Rapor (T.C. Maliye Bakanlığı)

2- Maliye Bakanlığı Kamu Hesapları Bülteni

3- Vergi Dünyası (2000 yılı Eylül sayısı)